

**SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IX KADENCJA**

Warszawa, dnia 8 lutego 2018 r.

Druk nr 735

**KOMISJA
USTAWODAWCZA**

**Pan
Stanisław KARCZEWSKI
MARSZAŁEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Na podstawie art. 85a ust. 3 pkt 1 Regulaminu Senatu Komisja Ustawodawcza wnosi o podjęcie postępowania w sprawie inicjatywy ustawodawczej dotyczącej projektu ustawy

o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy.

Do reprezentowania Komisji w dalszych pracach nad tym projektem ustawy upoważniony jest senator Rafał Ambrozik.

W załączeniu przekazuję projekt ustawy wraz z uzasadnieniem.

Przewodniczący Komisji
Ustawodawczej
(-) Stanisław Gogacz

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy

Art. 1. W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2017 r. poz. 665, 666, 768, 1452, 2217 i 2400 oraz z 2018 r. poz. 201) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 199a § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. W sprawach dotyczących wykonania środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym właściwy jest sąd, w którego okręgu sprawca przebywa.”;

2) w art. 203:

a) § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Kierownik zakładu psychiatrycznego, w którym wykonuje się środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym, nie rzadziej niż co 6 miesięcy przesyła do sądu opinię o stanie zdrowia sprawcy umieszczonego w tym zakładzie oraz o postępach w leczeniu lub terapii. Opinię taką kierownik zakładu psychiatrycznego obowiązany jest przesłać bezzwłocznie, jeżeli w związku ze zmianą stanu zdrowia sprawcy uzna, że jego dalsze pozostawanie w zakładzie nie jest konieczne.”,

b) po § 2 dodaje się § 2a w brzmieniu:

„§ 2a. W opiniach, o których mowa w § 1 i 2, zamieszcza się również opinię o tym, czy stan zdrowia sprawcy pozwala na jego udział w posiedzeniu, o którym mowa w art. 204 § 2.”;

3) w art. 204 po § 2 dodaje się § 2a i 2b w brzmieniu:

„§ 2a. Sprawca ma prawo wziąć udział w posiedzeniu, o którym mowa w § 2. Nie sprowadza się go jednak na posiedzenie, jeżeli z opinii przesłanej przez kierownika zakładu psychiatrycznego, w którym wykonuje się środek zabezpieczający, wynika, że udział sprawcy w posiedzeniu byłby niewskazany, a sąd nie uzna jego udziału za konieczny.

§ 2b. Doręczając sprawcy, o którym mowa w § 2a, zawiadomienie o terminie posiedzenia, należy go pouczyć o prawie do złożenia, w terminie 7 dni od daty doręczenia tego zawiadomienia, wniosku o doprowadzenie go na posiedzenie.”.

Art. 2. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

UZASADNIENIE

1. Cel projektowanej ustawy

Projektowana ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy ma na celu dostosowanie systemu prawa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 marca 2017 r. (sygn. akt SK 13/14), stwierdzającego niezgodność art. 204 § 1 i 2 w związku z art. 22 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2017 r. poz. 665 z późn. zm.; dalej jako k.k.w.) z Konstytucją. Sentencja powołanego orzeczenia została opublikowana w Dz. U. z dnia 29 marca 2017 r., poz. 666. Pełny tekst rozstrzygnięcia wraz z uzasadnieniem ukazał się w OTK ZU A poz. 19.

2. Przedmiot i istota wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego

2.1. Trybunał orzekł, że art. 204 § 1 i 2 w zw. z art. 22 § 1 k.k.w. w zakresie, w jakim nie przewiduje prawa do osobistego udziału sprawcy, wobec którego stosowany jest środek zabezpieczający polegający na umieszczeniu w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, w posiedzeniu sądu w sprawie dalszego stosowania tego środka zabezpieczającego, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 41 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

2.2. Stosownie do art. 204 § 1 k.k.w., w przypadku gdy wobec sprawcy orzeczono pobyt w zakładzie psychiatrycznym, sąd, nie rzadziej niż co 6 miesięcy, orzeka w przedmiocie dalszego stosowania tego środka, a w razie uzyskania opinii, że dalsze pozostawanie sprawcy w zakładzie nie jest konieczne – bezzwłocznie. W razie potrzeby sąd zasięga opinii innych biegłych (obowiązek przedłożenia sądowi opinii o stanie zdrowia sprawcy umieszczonego w zakładzie psychiatrycznym i o postępach w leczeniu lub terapii statuuje art. 203 § 1 k.k.w.). Z kolei § 2 analizowanego artykułu przewiduje, że w posiedzeniu w przedmiocie dalszego stosowania pobytu sprawcy w zakładzie psychiatrycznym obowiązkowy jest udział prokuratora, a w sytuacjach określonych w art. 8 § 2 k.k.w. (tzw. obrona obligatoryjna) także obrońcy, chyba że sąd orzeka na korzyść lub zgodnie z wnioskiem skazanego.

Z art. 204 § 2 k.k.w. nie wynika, by sprawcy przysługiwało prawo udziału w posiedzeniu w przedmiocie dalszego stosowania środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym. Gwarancji takiej nie wyraża również ogólny przepis art. 22 § 1 k.k.w. ani

też art. 199b § 4 k.k.w., zamieszczony w tym samym rozdziale co art. 204 (tj. rozdziale XIII poświęconym problematyce wykonywania środków zabezpieczających). Zgodnie bowiem z postanowieniem tego pierwszego przepisu, prokurator, skazany oraz jego obrońca, sądowy kurator zawodowy, pokrzywdzony, a także inne osoby, o których mowa w art. 19 § 1 (tj. uprawnione w myśl przepisów szczególnych do inicjowania postępowania przed sądem poprzez złożenie wniosku), mają prawo wziąć udział w posiedzeniu, gdy ustawa tak stanowi; w posiedzeniu sądu wyższej instancji mają prawo wziąć udział osoby, którym przysługuje prawo do udziału w posiedzeniu sądu pierwszej instancji. Natomiast art. 199b § 3 k.k.w., przesądza, że prokurator, sprawca lub jego obrońca, a ponadto m.in. kierownik zakładu psychiatrycznego (jeżeli złożył wniosek) mają prawo wziąć udział w posiedzeniu sądu w sprawie orzeczenia, zmiany lub uchylenia środka zabezpieczającego. Jednak postępowanie kontrolne, mające na celu ustalenie zasadności przedłużenia internacji psychiatrycznej, jest odrębną instytucją kodeksową niż te, do których odnosi się art. 199b k.k.w.

2.3. Ocenę konstytucyjności zaskarżonej normy prawnej TK poprzedził refleksją na temat internacji psychiatrycznej stosowanej jako środek zabezpieczający. Otóż Trybunał podkreślił, że orzeczenie tego środka nie jest karą w sensie ścisłym. „Nie stanowi ani wyrazu potępienia sprawcy oraz jego czynu, ani «odpłaty» za naruszenie dóbr objętych ochroną karnoprawną (...) wskazany środek zabezpieczający realizuje zupełnie inne funkcje niż kara penalna, mianowicie funkcję ochronną – zarówno w stosunku do osób trzecich, których dobra mogą być ponownie naruszone przez sprawcę ze względu na jego dysfunkcję psychiczną, jak i wobec samego sprawcy («ochrona przed samym sobą») – a także funkcję leczniczą.” Niemniej, podobnie jak inne środki zabezpieczające, umieszczenie w zakładzie psychiatrycznym jest „instytucją prawa karnego stosowaną wobec sprawcy w związku z popełnieniem czynu zabronionego przez ustawę karną. Należy zatem do kategorii środków reakcji karnoprawnej, przez co musi podlegać obudowaniu szczególnie silnymi rozwiązaniami gwarancyjnymi, które wykluczą ryzyko stosowania ich w sposób arbitralny, z naruszeniem zasad adekwatności oraz konieczności.” TK zwrócił ponadto uwagę, że środek zabezpieczający w postaci internacji psychiatrycznej wykazuje wyraźne podobieństwo z karą penalną pozbawienia wolności, gdyż polega na izolacji sprawcy i pozbawieniu go możliwości korzystania z konstytucyjnej wolności osobistej (art. 41 ust. 1 Konstytucji).

Kolejno Trybunał dokonał porównania rozwiązań wynikających z art. 354 pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (dalej jako k.p.k.), czyli przepisu odnoszącego się do orzekania po raz pierwszy o zastosowaniu środka zabezpieczającego (w tym przymusowego umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym) oraz zaskarżonych przepisów art. 204 § 1 i 2 w zw. z art. 22 § 1 k.k.w. Jak ustalił TK, procedura karna przewiduje „prawo udziału sprawcy czynu popełnionego w stanie niepoczytalności w rozprawie lub posiedzeniu sądu w tej sprawie, zakładając jednocześnie możliwość wyłączenia tego prawa w tych przypadkach, w których udział w posiedzeniu sądu byłby – w świetle opinii biegłych – niewskazany. Jednak zasadą jest nadal udział sprawcy.” Natomiast kontrolowane przepisy k.k.w. takiego prawa nie przewidują. „Brak gwarancji osobistego uczestnictwa osoby umieszczonej w zakładzie psychiatrycznym w posiedzeniu, o którym mowa w art. 204 § 1 k.k.w., ma przy tym charakter generalny (bezwzględny) w tym sensie, że dotyczy wszystkich stanów faktycznych i nie jest uzależniony od stanu zdrowia ani zachowania sprawcy. Ustawodawca nie dokonał dyferencjacji hipotez w zależności od tego, czy istnieją medyczne przeciwwskazania do czynności (mogących mieć stresogenny charakter dla osoby poddanej terapii) polegających na przewiezieniu sprawcy poza teren zakładu psychiatrycznego oraz dopuszczenia go do uczestnictwa w posiedzeniu sądu w sprawie dalszego stosowania internacji psychiatrycznej. Ograniczenie gwarancji proceduralnych, z jakich korzysta osoba umieszczona w zakładzie psychiatrycznym, ma więc ogólne zastosowanie w odniesieniu do wszystkich wypadków orzekania o dalszym stosowaniu środka zabezpieczającego o izolacyjnym charakterze.”

Zdaniem Trybunału, opisywanej sytuacji nie rekompensuje zapewnienie w art. 204 § 2 k.k.w. udziału obrońcy (ograniczonego wszak do przypadków obrony obligatoryjnej). Wprowadzenie obowiązkowego uczestnictwa w posiedzeniu sądu obrońcy – według TK – „nie może stanowić *per se* uzasadnienia dopuszczalności wyłączenia tego prawa w stosunku do skazanego (sprawcy umieszczonego w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym). Zasada dostępu do sprawiedliwej i jawnej procedury, obejmująca prawo do udziału w posiedzeniu i bycia wysłuchanym, odnosi się bowiem bezpośrednio do osoby, o której prawach lub obowiązkach („sprawie”) sąd rozstrzyga (art. 45 ust. 1 Konstytucji).” Co więcej: w opinii Trybunału również sama kompetencja sądu do sprowadzenia skazanego na posiedzenie, zastrzeżona w art. 23 § 1 k.k.w. ani nawet możliwość zlecenia przesłuchania skazanego sądowi wezwanemu na podstawie art. 23 § 2 k.k.w. nie są wystarczające. „Co prawda art. 23 k.k.w. służy w toku postępowania karnego wykonawczego realizacji zasad bezpośredniości,

kontradyktryjności, ustności i prawdy materialnej, niemniej ma on jedynie fakultatywny charakter. Skorzystanie z przewidzianych w nim możliwości zależy wyłącznie od decyzji sądu. Skazany nie ma prawa do przedłożenia wiążącego sąd żądania sprowadzenia na posiedzenie. Zarządzenie sprowadzenia skazanego na posiedzenie ma zatem charakter *stricte* ocenny i uzależnione jest od okoliczności kausalnych danej sprawy.”

TK podzielił przy tym pogląd prezentowany w doktrynie, że „[z]apewnienie skazanemu [sprawcy] możliwości wzięcia udziału w posiedzeniu sądu i złożenia wyjaśnień to nie tylko wyraz pełnego upodmiotowienia jego pozycji w postępowaniu wykonawczym, ale też jeden z warunków dokonania przez sąd prawidłowych ustaleń faktycznych, a w efekcie – trafnego rozstrzygnięcia.” Z konstytucyjnego nakazu zapewnienia każdemu prawa do sprawiedliwego i jawnego rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez sąd wynika dyrektywa „rozpoznawania spraw przez sąd w obecności osoby, o której prawach i obowiązkach sąd ma orzec, oraz po wysłuchaniu tej osoby co do okoliczności mających znaczenie dla wszechstronnego rozpatrzenia sprawy przez sąd. W szczególności, nie może być tak, że decyzja co do stosowania środka prawnego, którego istota polega na pozbawieniu możliwości korzystania z konstytucyjnej wolności osobistej, zapada pod nieobecność osoby, której ta decyzja dotyczy.”

Trybunał podtrzymał także swe dotychczasowe stanowisko co do tego, że korzystanie z prawa do sądu może podlegać ograniczeniom, jednak niezbędne jest w takim wypadku spełnienie warunków z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Analizując zaś zakwestionowane rozwiązanie z tego punktu widzenia, doszedł do wniosku, że „wynikające z art. 204 § 1 i 2 w związku z art. 22 § 1 k.k.w. ograniczenie korzystania z prawa do sądu, polegające na braku gwarancji udziału osoby umieszczonej w zakładzie psychiatrycznym tytułem środka zabezpieczającego i wysłuchania jej przez sąd co do okoliczności mających znaczenie dla wszechstronnej oceny kwestii dalszego stosowania internacji psychiatrycznej, nie było «konieczne» w rozumieniu art. 31 ust. 3 Konstytucji (...) [Z]asadniczym (i jedynym właściwie) celem mającym uzasadniać (...) ograniczenie uprawnień stron postępowania wykonawczego – w tym postępowania kontrolnego, o którym mowa w art. 204 § 1 k.k.w. – było przyspieszenie rozpoznania spraw w tym postępowaniu. (...) postulat sprawności postępowań sądowych znajduje zakotwiczenie w zasadach i wartościach konstytucyjnych (...) wzgląd na ekonomikę postępowań sądowych nie może jednak stanowić samodzielnego uzasadnienia wyłączenia wobec osoby, o której prawach lub obowiązkach sąd ma orzekać, podstawowych środków prawnych służących realizacji w toku postępowania sądowego jej konstytucyjnych praw do

rozpatrzenia sprawy przez sąd w sposób sprawiedliwy i jawny (art. 45 ust. 1 Konstytucji) oraz do obrony na każdym etapie postępowania karnego (art. 42 ust. 2 zdanie drugie Konstytucji).”

W ocenie TK, w przypadku normy prawnej dekodowanej z 204 § 1 i 2 w zw. z art. 22 § 1 k.k.w. można mówić o niewłaściwym wyważeniu proporcji. „Zadanie ustawodawcy powinno polegać raczej na kreowaniu mechanizmów zapobiegających blokowaniu postępowania sądowego wówczas, gdy osoba, której postępowanie dotyczy, podejmuje celowe działania zmierzające do nieuzasadnionego wydłużania postępowania albo nie może w tym postępowaniu wziąć udziału z przyczyn obiektywnych, a nie na ograniczaniu katalogu uprawnień proceduralnych w celu maksymalnego przyspieszenia procedur.” W postępowaniu toczącym się w trybie art. 204 § 1 k.k.w. zasadnicze znaczenie powinno mieć „wszechstronne ustalenie wszystkich okoliczności istotnych dla sprawy, czego nie należy sprowadzać do zapoznania się wyłącznie z pisemną opinią dyrektora szpitala i, ewentualnie, opiniami wezwanych przez sąd biegłych. Sprawiedliwe i jawne w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji rozstrzygnięcie sprawy dalszego stosowania środka wyłączającego możliwość korzystania z wolności osobistej wymaga obecności oraz wysłuchania osoby, o której sytuacji faktyczno-prawnej sąd decyduje, chyba że z uwagi na stan zdrowia tej osoby udział w posiedzeniu byłby bezcelowy lub niewskazany, albo osoba ta odmawia udziału w posiedzeniu lub uchyla się od niego, a sąd nie uznaje jej sprowadzenia za konieczne.”

3. Różnice między dotychczasowym a projektowanym stanem prawnym

Mając na uwadze stanowisko Trybunału, a także sformułowane w uzasadnieniu wyroku sugestie odnośnie do kształtu rozwiązań prawnych, które powinny zostać wprowadzone przez ustawodawcę w celu właściwego wypełnienia standardów konstytucyjnych, proponuje się, by w art. 204 k.k.w. dodać § 2a statuujący po stronie sprawcy prawo udziału w posiedzeniu sądu w przedmiocie dalszego stosowania internacji psychiatrycznej (art. 1 pkt 3 projektu). Trzeba jednak pamiętać, że w swej wypowiedzi TK nadmienił również, że „[k]onstytucyjna dyrektywa rozpoznania sprawy przez sąd bez nieuzasadnionej zwłoki mogłaby uzasadniać przeprowadzenie postępowania, o którym mowa w art. 204 § 1 k.k.w., bez udziału osoby poddanej internacji psychiatrycznej, jeżeli stan zdrowia wskazywałby na to, że uczestnictwo tej osoby w posiedzeniu byłoby nieuzasadnione z perspektywy obowiązku ustalenia przez sąd wszelkich okoliczności sprawy lub szkodliwe ze względu na ryzyko pogorszenia się stanu zdrowia osoby poddanej terapii, wywołane podjęciem wobec niej czynności o stresogennym

charakterze, albo jeśli osoba ta odmawiałaby lub uchylała się od udziału w posiedzeniu”. W związku z tym w projektowanym § 2a zaznaczono, że sprawcy nie sprowadza się na posiedzenie, jeżeli z opinii przesłanej przez kierownika zakładu psychiatrycznego wynika, że udział sprawcy w posiedzeniu byłby niewskazany, a sąd nie uzna jego udziału za konieczny. W konsekwencji uregulowanie zawarte w omawianym przepisie będzie analogiczne do tego, które znajduje się w art. 354 pkt 2 k.p.k. Składną warto przypomnieć, że ten ostatni przepis stanowił jeden z punktów odniesienia dla rozważań sądu konstytucyjnego.

Jednocześnie, aby wyeliminować ryzyko stosowania obstrukcji, o którym wspomniał TK, w dodawanym § 2b (art. 1 pkt 3 projektu) zaproponowano określenie sprawcy terminu 7 dni od daty doręczenia mu zawiadomienia o posiedzeniu sądu, przed upływem którego będzie mógł zgłosić wniosek o doprowadzenie go na to posiedzenie. Pozyskanie z odpowiednim wyprzedzeniem informacji co do tego, czy sprawca umieszczony w zakładzie psychiatrycznym chce skorzystać z prawa, jakie gwarantuje mu nowy przepis art. 204 § 2a k.k.w., umożliwi przygotowanie konwoju oraz całego zaplecza niezbędnego do przeprowadzenia posiedzenia sądu z jego udziałem (podobną instytucję przewiduje art. 353 § 3 k.p.k. w stosunku do oskarżonego pozbawionego wolności, którego obecność na rozprawie nie jest obowiązkowa).

Z projektowanym brzmieniem art. 204 § 2a k.k.w. harmonizuje zmiana objęta treścią art. 1 pkt 2 lit. b projektu. Sąd będzie miał bowiem możliwość poczynienia ustaleń w zakresie zdolności sprawcy do wzięcia udziału w posiedzeniu w sprawie dalszego stosowania środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym dopiero wtedy, kiedy biegli sporządzający opinię określoną w art. 203 § 1 k.k.w. zamieszczą w niej informację na temat tego, czy stan zdrowia sprawcy nie stanowi przeszkody w przeprowadzeniu czynności z jego udziałem. Dlatego też zasadne jest zobowiązanie biegłych do uwzględnienia opisywanego aspektu w opinii przesyłanej sądowi cyklicznie w ramach wykonania przez kierownika zakładu psychiatrycznego dyspozycji art. 203 § 1 k.k.w. Podobna wzmianka powinna się ponadto znaleźć w opinii, o którą sąd występuje z własnej inicjatywy stosownie do art. 203 § 2 k.k.w., jako że opinia ta może stanowić podstawę do wyznaczenia posiedzenia w celu wydania orzeczenia w przedmiocie dalszego pobytu sprawcy w zakładzie psychiatrycznym. W związku z tym wnioskodawcy uznali, że w art. 203 k.k.w. należy dodać kolejną jednostkę redakcyjną (§ 2a), w której kwestia ta zostanie jednoznacznie unormowana. Propozycja nowelizacji samego art. 203 § 1 (art. 1 pkt 2 lit. a projektu) jest natomiast podyktowana

koniecznością uściślenia, że przepis ten znajduje zastosowanie wyłącznie w przypadku środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym.

Wreszcie art. 1 pkt 1 projektu nadaje nowe brzmienie § 2 w art. 199a k.k.w. Przepis ten wskazuje właściwość miejscową sądu we wszystkich sprawach związanych z wykonaniem środków zabezpieczających, z wyjątkiem elektronicznej kontroli miejsca pobytu, której dotyczy postanowienie art. 43e § 3 k.k.w. („W sprawach wykonywania dozoru zbliżeniowego i mobilnego właściwy jest sąd, w którego okręgu skazany ma miejsce stałego pobytu, a jeżeli skazany nie posiada takiego miejsca – sąd, w którego okręgu orzeczono środek karny lub zabezpieczający wykonywany w systemie dozoru elektronicznego.”). W piśmiennictwie zwrócono jednak uwagę na to, że w obecnym brzmieniu art. 199a § 2 k.k.w. stanowi jedynie powtórzenie zasady wyrażonej w art. 3 § 1 k.k.w., zgodnie z którą sąd, który wydał orzeczenie w I instancji, jest właściwy także w postępowaniu dotyczącym wykonania tego orzeczenia, chyba że ustawa stanowi inaczej – tak Kazimierz Postulski, „Kodeks karny wykonawczy. Komentarz”, Wolters Kluwer, 2017.

Zdaniem wnioskodawców, zasadne będzie zastąpienie dotychczasowego postanowienia art. 199a § 2 k.k.w. regulacją, która w istocie ustanowi wyjątek stosownie do art. 3 § 1 *in fine* k.k.w., tzn. powierzy orzekanie w sprawach wykonania środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym sądowi, w którego okręgu sprawca przebywa. Intencją tej zmiany jest zminimalizowanie obciążeń oraz uciążliwości związanych z konwojowaniem sprawcy przebywającego w zakładzie psychiatrycznym na posiedzenie sądu. Utrzymanie aktualnie obowiązującej właściwości sądu w tego typu sprawach skutkowałoby niekiedy koniecznością przewożenia sprawcy do odległego sądu, a długa podróż – pomijając związane z tym koszty – mogłaby być dla sprawcy dodatkowym i zarazem niepotrzebnym stresem.

Kierując się potrzebą jak najszybszego wykonania wyroku z dnia 22 marca 2017 r., w art. 2 ustawy zaproponowano zaledwie 14-dniowy okres spoczywania ustawy.

4. Oświadczenie o zgodności z prawem Unii Europejskiej

Zakres przedmiotowy projektowanej ustawy nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.

Tytuł projektu: ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy	Data sporządzenia: 7 lutego 2018 r.
Przedstawiciel wnioskodawcy: senator Rafał Ambrozik	Źródło: wyrok TK
Osoby odpowiedzialne za projekt w Biurze Legislacyjnym: Katarzyna Konieczko, ekspert ds. legislacji, tel. 22 694 9557 Beata Mandylis, legislator, tel. 22 694 9340 Katarzyna Majewska, ekspert ds. OSR, tel. 22 694 9259	Nr druku: 735

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Jaki problem jest rozwiązywany?

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 22 marca 2017 r. (sygn. akt SK 13/14) uznał za niezgodny z *Konstytucją RP* przepis art. 204 § 1 i 2 w związku z art. 22 § 1 *Kodeksu karnego wykonawczego* (zwanego dalej k.k.w.) w zakresie, w jakim nie przewiduje prawa do osobistego udziału sprawcy, wobec którego stosowany jest środek zabezpieczający polegający na umieszczeniu w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, w posiedzeniu sądu w sprawie dalszego stosowania tego środka zabezpieczającego.

Zgodnie z postanowieniami k.k.w. w przypadku, gdy wobec sprawcy orzeczono pobyt w zakładzie psychiatrycznym, sąd, nie rzadziej niż co 6 miesięcy, na podstawie opinii kierownika zakładu psychiatrycznego o stanie zdrowia sprawcy umieszczonego w tym zakładzie i o postępach w leczeniu lub terapii orzeka w przedmiocie dalszego stosowania tego środka, a w razie uzyskania opinii, że dalsze pozostawanie sprawcy w zakładzie nie jest konieczne – bezzwłocznie. W razie potrzeby sąd zasięga opinii innych biegłych.

W posiedzeniu w przedmiocie dalszego stosowania pobytu sprawcy w zakładzie psychiatrycznym obowiązkowy jest udział prokuratora oraz w określonych wypadkach obrońcy (gdy sprawca jest głuchy, niemy lub niewidomy, zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności, nie ukończył 18 lat albo gdy sąd uzna, iż jest to niezbędne z powodu okoliczności utrudniających obronę). **Przepisy k.k.w. nie przewidują natomiast udziału sprawcy w takim posiedzeniu.** Brak gwarancji osobistego uczestnictwa osoby umieszczonej w zakładzie psychiatrycznym w ww. posiedzeniu ma przy tym charakter generalny (bezwzględny), gdyż dotyczy wszystkich stanów faktycznych i nie jest uzależniony od stanu zdrowia ani zachowania sprawcy.

Odmienne sytuacja wygląda w przypadku posiedzeń sądu w sprawie orzeczenia, zmiany lub uchylecia środka zabezpieczającego, w których – zgodnie z art. 199b § 3 k.k.w. – mają prawo wziąć udział prokurator, sprawca lub jego obrońca, a ponadto m.in. kierownik zakładu psychiatrycznego.

W opinii TK sprawiedliwe i jawne w rozumieniu art. 45 ust. 1 *Konstytucji* rozstrzygnięcie sprawy dalszego stosowania środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym wymaga obecności oraz wysłuchania osoby, o której sytuacji faktyczno-prawnej sąd decyduje, chyba że z uwagi na stan zdrowia tej osoby udział w posiedzeniu byłby bezcelowy lub niewskazany, albo osoba ta odmawia udziału w posiedzeniu lub uchyla się od niego, a sąd nie uznaje jej sprowadzenia za konieczne.

2. Rekomendowane rozwiązanie, w tym planowane narzędzia interwencji, i oczekiwany efekt

Projektowana regulacja przewiduje następujące rozwiązania:

- 1) prawo sprawcy do udziału w posiedzeniu dotyczącym jego dalszego pobytu w zakładzie psychiatrycznym (pod warunkiem, że stan jego zdrowia na to pozwala oraz, że wniosek w tej sprawie zostanie złożony w terminie 7 dni od daty doręczenia zawiadomienia o terminie rozprawy);
- 2) zawieranie w opinii o stanie zdrowia sprawcy i postępach w leczeniu również informacji o tym, czy stan zdrowia sprawcy pozwala na udział w ww. posiedzeniu;
- 3) zmianę właściwości miejscowej sądu orzekającego o dalszym pobycie sprawcy w zakładzie psychiatrycznym na sąd, w którego okręgu sprawca przebywa.

3. Jak problem został rozwiązany w innych krajach, w szczególności krajach członkowskich OECD/UE?

Na podstawie analizy uregulowań w zakresie środków zabezpieczających w wybranych państwach europejskich (Austria, Szwajcaria, Niemcy, Czechy, Włochy, Słowenia, Czarnogóra, Serbia, Rumunia, Rosja, Białoruś) należy stwierdzić, że prawa karne poszczególnych państw z reguły znają środki zabezpieczające, jednak ich kształt wykazuje znaczne zróżnicowanie. Regulacje poszczególnych państw różnią się między sobą także pod względem redakcyjnym, wykazując znaczną rozpiętość od syntetycznego do wysoce kazuistycznego sposobu normowania.

Brak jest informacji na temat możliwości udziału sprawcy w posiedzeniu sądu w sprawie orzeczenia, podtrzymania, zmiany lub uchylenia środka zabezpieczającego w poszczególnych państwach.

We wszystkich analizowanych państwach **przesłanką zastosowania środka jest zagrożenie, jakie sprawca stanowi dla społeczeństwa**, przy czym w pojedynczych przypadkach (Włochy, Niemcy) jest ono określane jako stan niebezpieczeństwa sprawcy. W przypadku stanu niebezpieczeństwa sprawcy jako podstawy orzekania środka zabezpieczającego zawsze wskazuje się na jego niebezpieczeństwo dla otoczenia, niekiedy także na to, że sprawca jest niebezpieczny sam dla siebie (Holandia). Wszędzie też **podstawą zastosowania środka zabezpieczającego jest to, że sprawca dopuścił się czynu zabronionego lub przestępstwa**; jedynie prawo włoskie dopuszcza wyjątki pozwalające na zastosowanie środka wobec osoby, która nie dopuściła się czynu zabronionego, jednak wyjątki te każdorazowo muszą być wprowadzone ustawowo.

Zróznicowanie między poszczególnymi państwami występuje natomiast w zakresie samego katalogu istniejących środków, a także kolejności ich wykonywania. **We wszystkich analizowanych państwach istnieją jednak środki zabezpieczające związane z leczeniem chorób psychicznych.** Natomiast już nie we wszystkich istnieją możliwości zastosowania odpowiedniego trybu postępowania w stosunku do osób upośledzonych umysłowo. Niekiedy leczenie choroby psychicznej jest utożsamiane z postępowaniem stosowanym wobec osób upośledzonych umysłowo, niekiedy ustawa w ogóle nie przewiduje odrębnego postępowania w stosunku do osób upośledzonych umysłowo, co może oznaczać, że praktyka traktuje te osoby jako chore psychicznie.

Czasu pobytu w szpitalu psychiatrycznym czy w ośrodku, w którym prowadzone jest stosowne postępowanie wobec osób upośledzonych, co do zasady **nie określa się z góry, jednak w niektórych państwach istnieją regulacje odnoszące się do maksymalnego okresu pobytu w takim ośrodku** (Szwajcaria – 5 lat z możliwością przedłużenia, Słowenia) **lub do uregulowanej już w samym przepisie kodeksu karnego konieczności przeprowadzania okresowych badań stanu sprawcy w celu rozstrzygnięcia, czy istnieje potrzeba dalszego stosowania środka** (Słowenia, Rosja, Białoruś). W przypadku środka orzeczanego obok kary pozbawienia wolności spotykana jest reguła uniemożliwiająca przetrzymywanie sprawcy w zakładzie dłużej niż orzeczona kara (Austria, Czarnogóra, Serbia). Niekiedy istnieją ograniczenia odnoszące się do możliwości skierowania na leczenie w warunkach zamkniętych wyłącznie sprawców, którzy dopuścili się tylko najpoważniejszych przestępstw (Austria). Znana jest też możliwość wykonywania leczenia w zakładzie karnym w ramach samej kary (Szwajcaria). Pewien wyjątek stanowi prawo karne włoskie, które dla środków terapeutycznych w postaci umieszczenia w domu leczenia i opieki oraz umieszczenia w sądowym szpitalu psychiatrycznym tworzy minimalne okresy pobytu, nie odnosząc się do maksymalnych.

Źródło: dr Marek Kulik, *Stosowanie środków zabezpieczających w prawie karnym wybranych państw europejskich* – w „Prawo w działaniu. Sprawy karne”, 13/2013.

4. Podmioty, na które oddziałuje projekt

Grupa	Wielkość	Źródło danych	Oddziaływanie
Sprawcy wobec, których zastosowano przymusowy środek zabezpieczający polegający na umieszczeniu w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym	W 2015 r. sądy prawomocnie orzekły środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym wobec 464 sprawców przestępstw, wśród których dominują przestępstwa: • przeciwko rodzinie i opiece (101 przypadków), • przeciwko życiu i zdrowiu (97 przypadków, z czego 51 przestępstw stanowiły zabójstwa, w tym ze szczególnym okrucieństwem), • przestępstwa przeciwko wolności (97 przypadków), • przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego (42 przypadki), • przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (25 przypadków, w tym o charakterze pedofilskim). Przedmiotowy środek	Odpowiedź Ministra Sprawiedliwości na interpelację nr 13709 w sprawie wieloletniego pobytu osób skazanych w szpitalach psychiatrycznych.	Uzyskanie prawa do udziału w posiedzeniu dotyczącym dalszego pobytu sprawcy w zakładzie psychiatrycznym (pod warunkiem, że stan jego zdrowia na to pozwala).

	zabezpieczający zastosowano wobec sprawców 76 przestępstw przeciwko mieniu, z czego zaledwie wobec 6 sprawców kradzieży.		
Kierownicy zakładów psychiatrycznych, w których wykonuje się środek zabezpieczający	54 zakłady psychiatryczne przeznaczone do wykonywania środka zabezpieczającego, z tego: 34 – w warunkach podstawowego zabezpieczenia, 17 – w warunkach wzmocnionego zabezpieczenia, 3 – w warunkach maksymalnego zabezpieczenia.	Obwieszczenie Ministra Zdrowia z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie wykazów zakładów psychiatrycznych przeznaczonych do wykonywania środka zabezpieczającego (...) (M.P. z 2017 r. poz. 1185)	Przekazywanie opinii o stanie zdrowia i postępach w leczeniu sprawcy, która dodatkowo zawiera informację czy jego stan zdrowia pozwala na udział w posiedzeniu sądu.
Sądy powszechne, w których okręgu sprawca przebywa			Dopuszczanie sprawców – na ich wnioski – do udziału w posiedzeniu dot. przedłużenia środka zabezpieczającego.

5. Informacje na temat zakresu, czasu trwania i podsumowanie wyników konsultacji

6. Wpływ na sektor finansów publicznych

(ceny stałe z ... r.)	Skutki w okresie 10 lat od wejścia w życie zmian [mln zł]											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Łącznie (0-10)
Dochody ogółem	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Wydatki ogółem	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Saldo ogółem	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

Źródła finansowania:	
Dodatkowe informacje, w tym wskazanie źródeł danych i przyjętych do obliczeń założeń	Zgodnie z art. 203 § 3 k.k.w. za sporządzenie opinii o stanie zdrowia sprawcy umieszczonego w zakładzie psychiatrycznym i o postępach w leczeniu lub terapii zakładowej, w którym wykonywany jest środek zabezpieczający, nie przysługuje wynagrodzenie. W związku z tym, obowiązek zawierania w ww. opiniach dodatkowej informacji o tym, czy stan zdrowia sprawcy pozwala na jego udział w posiedzeniu sądu, nie będzie generował dodatkowych kosztów. Przyznanie sprawcy prawa do udziału w posiedzeniu sądu dot. przedłużenia wobec niego środka zabezpieczającego, nie wpłynie na wydłużenie postępowania z uwagi na wprowadzenie terminu (7 dni od doręczenia zawiadomienia o rozprawie) na złożenie przez sprawcę wniosku o doprowadzenie go na rozprawę. Spowoduje to jednak konieczność poniesienia dodatkowych kosztów związanych z doprowadzeniem sprawcy z zakładu psychiatrycznego do sądu. W celu ograniczenia powyższych kosztów do projektu wprowadzono rozwiązanie polegające na zmianie właściwości miejscowej sądu orzekającego o dalszym pobycie sprawcy w zakładzie. Na obecnym etapie OSR – ze względu na brak niezbędnych danych – brak jest możliwości oszacowania tego wpływu.

7. Wpływ na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym funkcjonowanie przedsiębiorców oraz na rodzinę, obywateli i gospodarstwa domowe

Skutki								
Czas w latach od wejścia w życie zmian		0	1	2	3	5	10	Łącznie (0-10)
W ujęciu pieniężnym (w mln zł, ceny stałe z ... r.)	duże przedsiębiorstwa	–	–	–	–	–	–	–
	sektor mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw	–	–	–	–	–	–	–
	obywatele, gospodarstwa domowe	–	–	–	–	–	–	–

Dodatkowe informacje, w tym wskazanie źródeł danych i przyjętych do obliczeń założeń	Projektowana regulacja umożliwi skazanym, wobec których orzeczono środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym, udział w posiedzeniu sądu dot. przedłużenia ww. środka, zapewniając im tym samym prawo do przedstawienia swoich racji przed sądem.
8. Zmiana obciążeń regulacyjnych (w tym obowiązków informacyjnych) wynikających z projektu	
☒ nie dotyczy	
9. Wpływ na rynek pracy	
Nie dotyczy.	
10. Wpływ na pozostałe obszary	
Omówienie wpływu	Nie dotyczy.
11. Planowane wykonanie przepisów aktu prawnego	
Przepisy projektu będą miały zastosowanie od dnia jego wejścia w życie.	
12. W jaki sposób i kiedy nastąpi ewaluacja efektów projektu oraz jakie mierniki zostaną zastosowane?	
Nie przewidziano.	
13. Załączniki (istotne dokumenty źródłowe, badania, analizy itp.)	
Brak.	